

Constantin Elen

Trei regi geți în Scitia Minor?

Three Kings in Scythia Minor?

Abstract: *The common interpretation according to which the Roman consul Marcus Licinius Crassus and his Getae ally Rholes confronted the representative of a Lilliputian kingdom in central Dobrogea, in 29-28 BCE, does not stand the comparison with geographical data.*

Cuvinte cheie: *Scitia Mică, geți, Dapyx, context geografic*

Keywords: *Scythia Minor, Getae, Dapyx, geographical context*

Interpretarea canonică, deși puțin aprofundată, a istoriografiei noastre, privitoare la realitățile politice de la Dunărea de Jos din generația imediat post-burebistană, este că, după destrămarea *arche*¹-ului lui Burebista, în regiunea care devenise deja cunoscută drept Scitia Minor (viitoarea provincie romană cu același nume, actuala Dobroge) și cu extensie pe malul drept al fluviului, în amonte, respectiv, la nord de Deltă, funcționau trei formațiuni politice – cele asupra cărora, în timpul campaniei efectuate de consulul M. Licinius Crassus în anii 29-28 î.Hr., domneau regii Rholes, Dapix și Zyraxes. Pentru Adrian Rădulescu, localizarea unei formațiuni (proto)statale în Dobrogea ultimei jumătăți de secol î.Hr. era un fapt nedubitabil: „Rholes va fi atacat de o altă căpetenie, **Dapyx, undeva în centrul Dobrogei, unde conducea o formațiune politică identică celeilalte**”² (subl. ns.). Cu jumătate de veac mai devreme³, Hadrian Daicoviciu se arătase mai prudent, preferând să-l definească geografic pe Dapyx în termeni mai vagi: „vecinul de la nord”, în raport cu domeniul teritorial al lui Rholes.

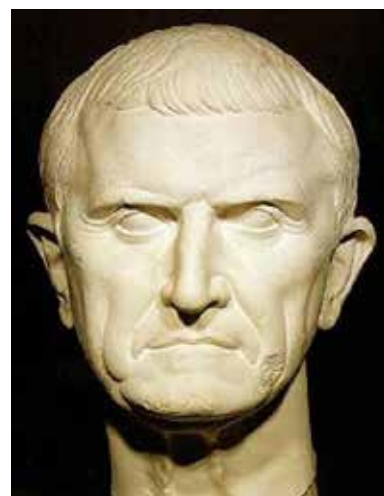
De ce vedem o problemă în această localizare geografică a regatului lui Dapyx? Din motivul banal, dar de neignorată, că în spațiul geografic indicat – centrul Scitiei Minor, respectiv, în cea mai laxă interpretare, provincia în întregul ei – nu există suficient loc pentru funcționarea nici măcar a unei singure formațiuni politice „de uscat”, cu atât mai puțin pentru conviețuirea mai multor entități juridico-teritoriale de aceeași natură. Ca unitate geografică relativ naturală, având ca date limitative cursul Dunării (inclusiv brațul nordic al Deltei), țărmul stâng al Pontului Euxin și dealurile de la „cumpăna apelor” de

1. Ne alăturăm observației formulate de Laurențiu Nistorescu (în „Originile statului în Dacia”, „Stat și instituții politice în Dacia preburebistană. Cazul Geției în secolele V - III î.Hr.” ș.a.), că vocabula *arche* echivalează, în terminologia politică greacă, termenul stat – ca atare, reținerile de a eticheta drept instituții statale organizația politică condusă de Burebista, precum și principalele componente ale acesteia (regatele getic și, respectiv, vest-dacic) sunt lipsite de teme

2. Rădulescu 2001, pg. 656

3. Daicoviciu 1968, pg. 134-135

pe aliniamentul Dionysopolis – Transmarisia⁴, regiunea Scitiei Minor are o suprafață de puțin peste 23 de mii de kilometri pătrați⁵. La sfârșitul erei precreștine, ceva mai mult de o zecime din acest teritoriu pur și simplu nu exista: el a fost creat prin extensia aluvionară a Deltei Dunării, de precizat fiind că nici acea parte a ținutului deltaic deja existent nu era propice locuirii sau administrării teritorial-administrative de orice fel. Din cei circa 18.000 de kilometri pătrați pe care-i putem lua în considerare, cea mai valoroasă parte, sub aspect socio-demografic, o constituia fâșia litorală, ocupată și administrată în termeni de exclusivitate (suveranitate) politico-teritorială de orașele-stat Istros, Tomis, Callatis și Dionysiopolis, a căror autoritate se extindea, în adâncul uscatului, pe distanțe de cel puțin 20 de kilometri⁶ – domeniul teritorial însumat al acestora cifrându-se la cel puțin 4.000 de kilometri pătrați. Însă prezumatul „regat dobrogean” al lui Dapyx nu-și putea adjudeca în totalitate nici cei 14.000 de kilometri pătrați rămași, și asta, pentru că la nord este atestat, în același context, un domeniu teritorial distinct al lui Zyraxes⁷, a cărui cetate de reședință (ne abținem s-o desemnăm drept capitală), Genucla, se afla pe malul sudic al Dunării predeltaice⁸, ceea ce ne obligă să considerăm că acesta stăpânea spre sud măcar o fâșie lată de o săgeată trasă de pe zidurile cetății, dacă nu (așa cum ne-ar îndemna logica geografică să prezumăm) tot spațiul deschis de până la poalele Munților Măcinului. Reducând, cu indulgență, doar încă 2.000 kilometri pătrați din ipoteticul „regat central-dobrogean”, trebuie să mai admitem că ar fi necesară încă o amputare teritorială, la granița – aproape imposibil de reconstituit⁹ - dintre acesta și domeniul teritorial dominat de regele adversar Rholes. Chiar admitând că regatul lui Rholes se întindea exclusiv dincolo de ”cumpăna apelor” de pe aliniamentul Dionysiopolis-Transmarisia, prezumata formațiune politică dobrogeană ar fi avut o extensie teritorială de cel mult 12.000 de kilometri pătrați, având în compunere cele mai inospitaliere zone din cuprinderea Dobrogei, unde doar Casimcea și Carasu (cel înglobat în actualul Canal Dunăre-Marea Neagră) funcționau ca râuri permanente, iar productivitatea foarte redusă a solului și clima aspră concureau, în limitarea gradului de locuire, cu expunerea la invazii

Marcus Licinius Crassus

4. În topografia contemporană, Balcic – Turtucaia/Tutrakan (delimitarea sudică a sub-provinciei Cadrilater).

5. Mai exact, 23.735 kmp, cu includerea în calcul și a Deltei secundare Vâlcov

6. Avram&Poenu-Bordea 2001, pg. 546 (privitor la identificarea așezărilor rurale din *chora* istriană până la 18 km depărtare de cetate) și pg. 547 (privitor la hotărnicia târzie a guvernatorului roman M. Laberius Maximus, care recunoștea drept ”granițe strămoșești” ale Istrosului, probabil implicând și dependența sub-coloniei Orgame, până la brațul Sf. Gheorghe al Dunării)

7. Reținem că, dacă sursele îi desemnează drept geți pe Rholes și Dapyx, identitatea etno-politică a lui Zyraxes este încă disputată

8. Rădulescu 2001, pg. 656

9. Unul dintre elementele-reper invocate (în opinia noastră fără prea multă relevanță, întrucât nu avem certitudinea că a fost doar un incident de frontieră) este faptul că bătălia dintre armatele lui Dapyx și Rholes pare să fi avut loc pe râul Kerbatis, deci în vecinătatea cetății Callatis

pe axa nord-sud¹⁰. Să menționăm, cu titlu comparativ, că la începutul secolului XX, când elementele tehnologice au multiplicat coeficientul de asigurare a traiului, climatul de securitate a eliminat riscurile invaziilor, iar urbanizarea a început să-și facă simțită prezența, în acest areal abia se atingea, cu ajutorul polilor urbani Medgidia și Cernavodă, o densitate de 10 locuitori pe kilometru pătrat. A presupune aceeași densitate de locuire în ultima parte a secolului I î.Hr. - și subliniem încă o dată că nu includem aici litoralul, intens urbanizat și pe atunci – ar fi cel puțin nerealist. Chiar și jumătatea acestui indicator, care caracteriza la acel orizont cronologic habitatul unor provincii relativ consistent locuite, precum Moesia sau Pannonia¹¹, constituie o aproximare generoasă – dar, și dacă am admite această valoare, ca prag superior probabilistic, tot ne-am afla în fața unei formațiuni politico-teritoriale liliputane, care abia ar fi reușit să mobilizeze, epuizând complet resursele militare ale populației proprii, 5-7 mii de luptători, marea lor majoritate fără valoare pe câmpul de luptă. Că nu așa au stat lucrurile, suntem asigurați de izvoarele documentare relative la campania lui M.L. Crassus în regiune: forța militară a lui Rhodes, atât de însemnată încât și romanii apelează la ea pentru înfrângerea bastarnilor, este pusă în dificultate de armata lui Dapyx, într-o asemenea măsură încât Rhodes apelează, la rândul său, la ajutorul militar roman¹². Mai mult chiar, deși trupele consulului Crassus lichidează fără drept de apel corpul militar condus de Dapyx (care cade în bătălie), romanii fac un aparent surprinzător gest de clemență (implicit de prudențialitate politică¹³), acordându-i iertarea fratelui acestuia, care se număra printre prizonierii capturați. Alte detalii ale confruntării dintre Crassus și Dapyx restrâng, și ele, probabilitatea existenței unei formațiuni politice getice în Dobrogea centrală. Astfel, este cu neputință identificarea unei capitale (a unei curți regale) a unui asemenea regat: Dapyx și anturajul său sunt străini de cetatea în care sunt asediați, ai cărei localnici sunt fatalmente familiarizați cu limba greacă (pe care regele get n-o cunoaște!), folosind-o pentru a negocia de pe ziduri cu romanii și a-l trăda pe oaspetele lor, iar suita civilă a căpeteniei getice era vădit puțin numeroasă, de vreme ce s-a putut refugia într-o peșteră din zonă.

Dar nu numai acest raționament scoate din calcul ipoteza unui regat getic central-dobrogean, ci și împrejurarea că, nicicând, în jumătatea de mileniu anterioară acestui episod (și, firește, nici după aceea), nu există nici o referință directă sau indirectă, literară, epigrafică, numismatică sau de altă natură, la un centru de polarizare politică de asemenea natură – fapt care, într-o regiune atât de frecvent aflată în atenția izvoarelor istorice, nu poate fi pus în nici un caz pe seama hazardului. Regatele, în general formațiunile protostatale sau eminentamente statale, nu se pot naște peste noapte. Faptul că, după o amplă

10. Că nu este vorba de o simplă speculație teoretică, ne putem convinge recitind pasajele din "Ponticele" lui Ovidius Publius Naso, care nominalizează explicit vitregiile climatice și frecvențele raiduri de pradă și jaf printre cauzele majore ale disconfortului de a locui în regiune.

11. Avem aici în vedere reconstituirile demografice ale lui Karl Julius Beloch, din „Die Bevölkerung der griechisch-römischen Welt”, a căror acuratețe este atât de apreciată și în prezent, încât constituie reper pentru analizele demografice internaționale.

12. Rădulescu 2001, pg. 656-657

13. Că o astfel de atitudine prudentă era mai mult decât necesară, ne-o demonstrează, din nou, poetul Ovidius, care depune mărturie atât despre puternica prezență getică în orașele grecești din Pontul Stâng, cât și despre atacurile aproape neîntrerupte pe care o forță armată getică o contrapune, decenii la rând, înstăpânirii romane la gurile Dunării.

experiență unificatoare precum cea patronată de Burebista și Deceneu (care, *nota bene!*, a funcționat cu doar 15 ani anterior acestui episod), într-o zonă puternic disputată și implicit acoperită de relatările istorice, și-ar fi făcut apariția un nou actor politico-teritorial n-ar fi trecut nesemnat. Stă dovadă mențiunea lui Strabon despre secesiunea lui Rholes¹⁴, la care se referă atunci când spune că, după dispariția lui Burebista, stăpânirea acestuia se destrămasese întâi în patru părți și apoi – iar acest „apoi” este limpede precizat, ca fiind atunci când Augustus a trimis acolo o armată, iar singura forță de intervenție trimisă de împăratul Octavian la Dunărea de Jos a fost cea a lui Crassus – în cinci părți¹⁵. Secolele anterioare, din care ne parvin știri despre o amplă suită de regi geți care domnesc la Dunărea de Jos, spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră care nu era direct administrat de una dintre cetățile pontice, s-a aflat mereu sub o stăpânire cu un centru politic exterior: acest aspect este pus în evidență de conflictul regelui Kothelas/*Rex Histrianorum* și sciții lui Ateas și de înstăpânirea temporară a lui Filil al II-lea asupra regiunii, de eșecul intervenției lui Alexandru cel Mare și dezastrul suferit, în imediata succesiune, de armata lui Zopyrion, de faptul că histrienii care merg în solie la Zalmodegikos au de străbătut distanțe mari, de relatările despre stăpânirea lui Rhemaxos pe ambele maluri ale Dunării până la orașele care-l acceptă drept protector ș.a.m.d. Despre un centru administrativ, fie el și temporar, dar numai în relație cu o formațiune politică extinsă pe ambele maluri ale Dunării de Jos, se poate vorbi la cotul Dunării (unde pare să fi rezidat și încă obscurul rege Moskon); un altul pare să fi funcționat la sud de Scitia Minor, în viitoarea Țară a Cavarnei, unde avem mărturii numismatice despre o suită de regișori sciți sau celți, vasali sau nu ai efemerului „regat de la Tylis”, însă despre un centru politic autonom în Dobrogea getică pur și simplu nu se poate vorbi.

Cine era atunci, Dapyx, dacă nu mai putem vedea în el un regișor local al unui prea strâmt stat central-dobrogean? Răspunsul nu este deloc greu de dat: el este suveranul regatului Geției, succesorul imediat al lui Dicomēs (care dispare din izvoare exact când apare Dapyx, și care era deja implicat în anul 29 î.Hr., în operațiunea de strămutare a bastarnilor la sudul Dunării, generatoare a contextului secesiunii lui Rholes, intervenției romane și contraofensivei getice), iar domnia s-a a fost una dintre acelea prea nenorocoase, curmată de o înfrângere militară¹⁶ înainte de a începe efectiv. Putem bănuși că fratele lui Dapyx a fost succesorul acestuia pe tron și că el (sau, ipotezele sunt aici deschise, succesorul imediat al acestuia) a patronat suita de atacuri anti-romane pe care le descrie Ovidius. Mai presus de îndoială este însă că regatul lui Dapyx nu poate fi înghesuit în strâmta și inospitaliera zonă centrală a Dobrogei.

14. Este posibil ca o parte însemnată a Scitiei Minor să se fi aflat sub autoritatea lui Rholes (dar nu toată, așa cum o lămurește menționarea lui Zyraxes) și/sau să facă obiectul unui litigiu teritorial cu Dapyx.

15. Strabon, *Geografia* VII, 3, 11

16. Intervenția militară a lui Dapyx are, în această lectură, și motivația clarificată: noul suveran al Geției a încercat să împiedice secesiunea lui Rholes, un aristocrat care a profitat de moartea lui Dicomēs pentru a revendica tronul (sau doar o parte a regatului), aderând la efortul romanilor de a schimba ecuația politică a regiunii.

Bibliografie selectivă:

Avram&Poenaru-Bordea 2001

Avram, Alexandru, Poenaru Bordea, Gheorghe, *Coloniile grecești din Dobrogea*, în Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (ed.), „Istoria românilor”, vol. I „Moștenirea timpurilor îndepărtate”, Ed. Enciclopedică, București, pg. 533-634

Daicoviciu 1968

Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Ed. Pentru Literatură, București

Rădulescu 2001

Rădulescu, Adrian, *Politica romană de la Dunărea de Jos*, în Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (ed.), „Istoria românilor”, vol. I „Moștenirea timpurilor îndepărtate”, Ed. Enciclopedică, București, pg. 655-668

Strabon

Strabon, *Geografia*, vol. I-II-III, Vanț-Ștef, Felicia (trad.), Ed. Științifică, București, 1972, 1974, 1983